

Sygn. akt II AKa 315/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 listopada 2013r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA – Rafał Kaniok

Sędziowie: SA – Małgorzata Mojkowska

SA – Maria Żłobińska (spr.)

Protokolant: – st. sekr. sąd. Anna Grajber

przy udziale Prokuratora Gabrieli Marczyńskiej - Tomali

po rozpoznaniu w dniu 13 listopada 2013 r.

sprawy z wniosku B. S.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie

na skutek apelacji, wniesionych przez prokuratora oraz pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 19 kwietnia 2013 r. sygn. akt XII Ko 13/12

uchyla zaskarżony wyrok w całości i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Warszawie.

UZASADNIENIE

B. S. złożył do Sądu Okręgowego w Warszawie wniosek o zasądzenie w oparciu o treść art. 552 § 4 k.p.k. odszkodowania w kwocie 732.175.80 zł oraz zadośćuczynienia w wysokości 1.500.000 zł z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania trwającego od 23 do 28 września 2009 r.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 19 kwietnia 2013 r. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy tytułem zadośćuczynienia 50.000 zł oraz tytułem odszkodowania – 403.531,60 zł – obydwie kwoty z ustawowymi odsetkami od uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty; w pozostałej części wniosek oddalono.

Od tego orzeczenia odwołał się prokurator oraz pełnomocnik wnioskodawcy.

Prokurator zaskarżył wyrok w całości na niekorzyść wnioskodawcy. Zarzucił:

1) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, a mający wpływ na jego treść, polegający na niezasadnym przyjęciu kwoty 50.000 zł tytułem zadośćuczynienia jako odpowiedniej do stopnia pokrzywdzenia wnioskodawcy oraz kwoty 403.531,60 zł tytułem odszkodowania ustalonej przy zastosowaniu art. 322 k.p.c. jako kwoty najbardziej zbliżonej do rzeczywistej szkody poniesionej przez wnioskodawcę, poprzez niezasadne przyjęcie, iż wnioskodawca osiągałby dochody wynikające z umowy o pracę przez okres 40 miesięcy od dnia rozwiązania umowy o pracę;

2) obrazę przepisów postępowania mającą wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie:

- art. 7 k.p.k. poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego dokonaną z pominięciem wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego,
- art. 167 k.p.k. poprzez zaniechanie przeprowadzenia dowodów z urzędu,
- art. 366 § 1 k.p.k. poprzez niewyjaśnienie wszystkich istotnych okoliczności sprawy mających wpływ na wysokość odszkodowania i zadośćuczynienia,
- art. 410 k.p.k. poprzez oparcie orzeczenia na niepełnym i wybiórczo potraktowanym materiale dowodowym.

Prokurator wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Warszawie.

Pełnomocnik wnioskodawcy zaskarżył wyrok w części oddalającej wnioszek. Zarzucił naruszenie prawa procesowego, w szczególności art. 552 § 4 k.p.k. w zw. z art. 552 § 1 k.p.k., poprzez błędne przyjęcie, iż oznaczona przez Sąd I instancji kwota 50.000 zł zadośćuczynienia wypełnia wymóg kwoty adekwatnej do zadośćuczynienia wnioskodawcy za krzywdę doznaną wskutek niewątpliwie niesłusznego zatrzymania i tymczasowego aresztowania.

Wnosił o zmianę ww. wyroku w następujący sposób:

a) zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kwoty 1.500.000,- zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wraz z odsetkami ustawowymi od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty

b) zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kwoty 403.531,60 zł powiększonej o kwotę 10.088,29 zł za każdy miesiąc od dnia 19 kwietnia 2013 r. do dnia wydania prawomocnego wyroku lub do dnia uzyskania przez wnioskodawcę źródła stałych dochodów, w zależności od tego, które z tych wydarzeń nastąpi pierwsze - tytułem odszkodowania wraz z odsetkami ustawowymi do dnia zapłaty.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja prokuratora zasługuje na uwzględnienie. Nie ulega wątpliwości, że odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania opiera się na zasadzie ryzyka a podstawą do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia jest m.in. prawomocne postanowienie o umorzeniu postępowania, zapadłe w oparciu o treść art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.

Odszkodowanie, o którym mowa w rozdziale 58 Kodeksu postępowania karnego, jest roszczeniem o charakterze cywilnym, które jednak dochodzone jest w trybie procesu karnego. Mimo kompensacyjnego charakteru, jest instytucją prawa karnego i w związku z tym zasady ustalania jego wysokości, określone w tych przepisach, zachowują szereg odrębności w stosunku do zasad obowiązujących w prawie cywilnym.

Odszkodowanie ma pokryć szkodę wynikłą bezpośrednio z tymczasowego aresztowania, co nie wyklucza dochodzenia innych roszczeń w drodze procesu cywilnego (uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 1 marca 2012 r., KK 278/11 – OSNKW 92/9/2012).

Ustalenie, czy szkoda, o której mowa w art. 552 k.p.k., jest bezpośrednim następstwem utraty wolności, wymaga każdorazowo odrębnych rozważań, analizujących obiektywne możliwości wnioskodawcy po opuszczeniu aresztu, w czasie bezpośrednio po nim następującym. Skutki te mogą wykraczać poza moment zwolnienia; jednak w każdej sytuacji powiązanie ich z aresztowaniem musi być uzasadnione.

Szkoda objęta przepisem art. 552 § 1 i 4 k.p.k. dotyczy m.in. pogorszenia się położenia majątkowego wnioskodawcy, wywołanego uniemożliwieniem uzyskania źródeł utrzymania przez okres tymczasowego aresztowania. Szkoda

stanowi różnicę między stanem majątkowym, jaki istniałby, gdyby poszkodowany nie został pozbawiony wolności a stanem rzeczywistym w chwili odzyskania wolności (wyrok Sądu Najwyższego z 2 lutego 2007 r. IV KK 444/06 – Lex nr 265825).

Jeżeli skutki niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania wykraczają w czasie poza moment zwolnienia z aresztu, to istnienie szkody i jej wysokość winny być ustalone po przeprowadzeniu wnikliwego postępowania dowodowego, z uwzględnieniem zasad logicznego rozumowania oraz wiedzy i doświadczenia życiowego.

„Okoliczności te każdorazowo muszą podlegać zindywidualizowanej ocenie sądu orzekającego w realiach konkretnej sprawy, której przedmiotem jest odszkodowanie z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania. Powyższe nie oznacza jednak, że odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa rozciąga się na bliżej nieokreślony czas i trwa tak długo, jak długo zatrudniony przed tymczasowym aresztowaniem wnioskodawca nie podejmie ponownie pracy, a i to pod warunkiem, że nowe warunki wynagrodzenia nie są gorsze aniżeli poprzednio” (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 października 2012 r. V KK 17/12 Lex Nr 1228630).

Jednocześnie przypomnieć należy, iż odpowiedzialność Skarbu Państwa obejmuje zwykle następstwa pozbawienia wolności, a więc tylko takie, gdy wnioskujący udowodni, że uszczerbek w jego majątku nastąpił w wyniku tymczasowego aresztowania a nie wystąpiłby obiektywnie, niezależnie od pozbawienia wolności .

Odnosząc powyższe do żądania B. S., stwierdzić należy, iż Sąd I instancji nie wykazał w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, iż materiał dowodowy przedstawiony przez wnioskodawcę daje podstawę do poczynienia ustaleń faktycznych uzasadniających zasądzenie odszkodowania w kwocie 403.531,60 zł.

Kwota ta nie wynika z porównania stanu majątkowego B. S. w momencie tymczasowego aresztowania oraz w chwili opuszczenia aresztu. Wnioskodawca nie przedstawił żadnego dowodu na okoliczność, iż szkoda powstała w czasie, gdy był pozbawiony wolności.

W tej sytuacji wnioskujący musiałby udowodnić, iż wskazywana przez niego szkoda, bezpośrednio wynikająca z niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania, powstała w późniejszym terminie.

B. S. opiera swoje żądanie na tej podstawie, iż do chwili obecnej nie pracuje; wywodzi, iż stan ten jest skutkiem tymczasowego aresztowania.

Zasądzona przez Sąd I instancji kwota odszkodowania byłaby w tej sytuacji zasadnie ustalona, gdyby udowodniono, że B. S. nie pracuje do chwili obecnej dlatego, że był tymczasowo aresztowany w okresie od 23 do 28 września 2009 r.; ponadto wnioskodawca musiałby przedstawić dowody, że gdyby nie został aresztowany, pracowałby do chwili wyrokowania, otrzymując wynagrodzenie w kwocie 14.500 zł brutto.

Takich dowodów nie przedstawiono w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Przypomnieć należy, iż po zatrzymaniu, w dniu 25 września 2009 r. B. S. został odwołany z funkcji prezesa Zarządu Spółki; nie został jednak zwolniony z pracy. Sąd wydał postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania - ale tylko w przypadku, gdy zatrzymany nie wpłaci poręczenia majątkowego. Poręczenie to zostało wpłacone i wnioskodawca opuścił areszt po 6 dniach. Nie wrócił jednak do pracy, a wypowiedział umowę o pracę; stosunek pracy został rozwiązany na zasadzie porozumienia stron z dniem 30 września 2009 r.

Wnioskodawca nie wykazał zatem, że tymczasowe aresztowanie było przyczyną zwolnienia go z pracy.

Po uchyleniu tymczasowego aresztowania, według ustaleń Sądu „B. S. ma stałe problemy ze znalezieniem pracy i od ponad 3,5 roku nie posiada stałego zatrudnienia”.

W ocenie Sądu Apelacyjnego powyższe ustalenie faktyczne nie stanowi wystarczającej podstawy do zasądzenia na rzecz wnioskodawcy odszkodowania w wysokości 10.088,29 zł za każdy miesiąc aż do wydania wyroku.

W motywach zaskarżonego rozstrzygnięcia nie wykazano, iż brak zatrudnienia oskarżonego przez okres 40 miesięcy pozostaje w bezpośrednim związku z tymczasowym aresztowaniem. Nie należy bowiem mylić skutków tymczasowego aresztowania ze skutkami toczącego się śledztwa, a w szczególności ujawnienia okoliczności kompromitujących wnioskodawcę w oczach jego środowiska. Wszelkie tego rodzaju zdarzenia, mające związek z prowadzonym postępowaniem, nie należą do okoliczności uzasadniających odszkodowanie, o którym mowa w art. 552 k.p.k.

Sąd nie uzasadnił także, na jakiej podstawie przyjął, iż B. S., gdyby nie został aresztowany otrzymywałby przez okres 40 miesięcy wynagrodzenie w wysokości równej wynagrodzeniu prezesa Zarządu Wydawnictw (...). Wnioskodawca tylko przez okres jednego roku wykonywał pracę, otrzymując powyższą pensję. Dlatego przy określeniu wysokości ewentualnego odszkodowania Sąd winien rozważyć dochody, jakie osiągał B. S. w poprzednich miejscach zatrudnienia, co dawałoby podstawę do określenia, jakie byłyby jego zarobki po rozwiązaniu przez niego umowy o pracę z Wydawnictwami (...). Jeżeli nawet przyjąłby Sąd, że wnioskodawca nie może znaleźć nowego zatrudnienia nie z powodu faktów, które ujawniono w związku z toczącym się postępowaniem, a z powodu tymczasowego aresztowania, to winien realnie ocenić jego możliwości zarobkowe w oparciu o przebieg całej kariery zawodowej a nie ostatniego roku.

Rozgłos i medialny charakter zdarzenia, jakim było tymczasowe aresztowanie B. S., winny być uwzględnione jako okoliczności mające wpływ na wysokość zadośćuczynienia. Wywód Sądu

I instancji, dotyczący wpływu ujawnienia tego zdarzenia w mediach na wysokość szkody, o jakiej mowa w art. 552 k.p.k., jest nielogiczny i sprzeczny z zasadami doświadczenia życiowego.

Odnosząc się do problematyki wysokości zadośćuczynienia, przypomnieć należy, iż orzecznictwo wskazuje na kryteria, którymi należy kierować się, aby zasądzona suma była odpowiednia. Zadośćuczynienie musi przedstawiać realną wartość ekonomiczną ale nie może być to wartość nadmierna w stosunku do doznanej krzywdy. Musi być utrzymana także w granicach odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa. Na wysokość zasądzonej z tego tytułu kwoty winny mieć wpływ cierpienia pokrzywdzonego – tak fizyczne jak i psychiczne – których rodzaj, czas trwania i natężenie należy każdorazowo określić po analizie przedstawionego przez wnioskodawcę materiału dowodowego. Ustalenie odpowiedniej kwoty zadośćuczynienia należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego, lecz nie może to być uznanie dowolne (wyrok Sądu Najwyższego z 4 lutego 2008 r. III KK 349/07 – Lex nr 395071).

W sprawie niniejszej rację ma prokurator, który zarzucił w apelacji, iż Sąd I instancji, uzasadniając wysokość zasądzonego zadośćuczynienia, nie rozważył w dostateczny sposób okresu tymczasowego aresztowania, rzeczywistych miejsc osadzenia i warunków bytowych w tych miejscach (pismo – k. 328 – 329). W niedostateczny sposób zostały także w tej kwestii rozdzielone skutki tymczasowego aresztowania oraz skutki toczącego się postępowania a także ujawnionych faktów z życia zawodowego wnioskodawcy. Dowolnie ocenił Sąd także zeznania J. R. w kwestii wpływu tymczasowego aresztowania na życie osobiste B. S. (chodzi o rzeczywiste przyczyny rozpadu jego związku).

Powyższe uchybienia Sądu I instancji w zakresie oceny materiału dowodowego zebranego w sprawie doprowadziły do błędów w ustaleniach faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia.

Z tych względów Sąd odwoławczy uchylił zaskarżony wyrok w całości.

Rozpoznając ponownie sprawę, Sąd Okręgowy, po zebraniu materiału dowodowego, dokona jego wnikliwej oceny, nie pomijając istotnych fragmentów z zeznań świadków oraz uwzględniając wszystkie dokumenty ujawnione w toku rozprawy. Ocena dowodów nie może zawierać błędów logicznych; winna być zgodna z wiedzą i doświadczeniem życiowym. Ustalenia faktyczne, oparte na tej ocenie, winny stanowić podstawę rozstrzygnięcia, która nie może wykraczać poza ramy wytyczone przepisami Kodeksu postępowania karnego w rozdziale 58.

Wszystkie powyższe uwagi odnoszą się także do apelacji pełnomocnika wnioskodawcy i na tym etapie postępowania rozważanie podniesionych w niej zarzutów byłoby przedwczesne.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny orzekł jak w wyroku.